

תּוֹלְדוֹת

עיבד וכותב: צבי לבנה - ליברמן

וַיֹּאמֶר בָּאָבָא
בְּין נִגְכָּר יִקְרָא
מִגְלַת פְּגַזְעִיכָּם נִקְשָׁה, סְפָרָה,
וְנִגְנָה אֲשֶׁר בְּלִיל-פָנָנוּ וְקָלוֹת
וְוַיִּמְסֵד, וְתַלְכֵד בָּה שְׁחִים
רִרְפָּא, יִקְשַׁט בְּרִשְׁאִים וְפָרָחִים,
פָּרָחִידֵנוּ נִתְגִּי נִימְנִיחָה.

שמעון פרוג

א. הרקע ההיסטורי

היהודים בימי חלוקות פולין

כדי להבין את הרקע ההיסטורי והגורמים לאותו חווון מופלא של התישבות חקלאית של יהודים בדורות-דרושים בראשית המאה הי"ט, علينا להכיר תחילה את מצבם של יהודי פולין בתקופת החלוקות, בשלבי המאה הי"ח.

רובן של אדמות פולין הייתה בבעלותם של בני-האצולה, והaicרים היו משועבדים לאחיזותיהם. האוכלוסייה הייתה רעה וענייה. ציריך הסימן, אף הם מבני-האצולה ובעליית-הקרענות היו. הללו — בחפשם דרכיהם לפתרון מצבם הקשה של המוני האיכרים, לא העזו לחשוף את שורש-הרע ממש, אלא מצאו ביהודים את השער לעוזול, הציגו אותם העיקרי בכל האסונות והפוגעים שפקרו את האיכרים.

באותה תקופה מנתה האוכלוסייה היהודית בפולין, ליטא, רוסיה הלבנה, ואוקראינה כמיליאן נפש. כשליש מאוכלוסיית היהודים ישבו בערים ועיירות ועסקו במסחר ועיר, רוכלוות, מזוננות, הלואה בריבית, ומלאות; שאר היהודים היו מפוזרים בכפרים, רובם חוכרים של בת-ימזינה, טחנות-קמח ופונדקאים. דמי-החברה gab'otim היו מקור-הכנסה חשוב של האצולה. היהודים שימשו גם בתפקיד ניהול באחוות ה"פריצים", כתמוכים לממכר TABOTIM, סידור קבוצותיהם וכו'. מלבד פרנסות התלוויות באדוני הכפר, עסקו יהודים גם בחנויות וערלה לספק מיצרייהם המועטים של האיכרים. לפי הסטטיסטיקה של הימים ההם עשו כ-25% מהיהודים בפולין במזוננות, ואילו בשאר ערי-אוקראינה וכפריה היו המזוננים היהודים כ-39%. היהודים חוכרים אלה נחשו בעיניו האיכרים כטפלים מוצחידם, ואילו בעיניו אדוניהם המחכירים היו בזוי-אדם; לא פעם הטעלו בהם ואף נישולם מפרנסתם. נציגיהם בסים, רובם מהשכבה האристו-טוקרטית, אף הם ראו את היהודים

"המנצלים" שורש לזעם-העם. ואילו כל חוקר אובייקטיב של מצב יהודיו-פולין בימים ההם ודאי שהיב, קודם כל, לצין דלותם, ניונם וחוسر ביחסונם; דמי-החכירה הגבוהים ועול-המיסים למשלה, השוחד לפקידים, וחובותיהם האבודים של הלקוחות השיכורים שהשתוללו מושחתים ומכלים ברוכש —

כל הנגעים שפגעו מאד ברמות-החיים של המוני-היהודים. מצבם הירוד של היהודים, נתני פולין מאות שנים, לא העסיך כלל את מנהיגי המדינה. הבעיה העיקרית הייתה בשビルם להסיח את הדעת מהמצב החומרי האמתי של המוני-העם הנוצרם ולהפנות את זעם-ההמון נון השולטונות כלפי האויב המדומה.

לפי החלטה שנטקלה בבית-הנבחרים הפולני בשנת 1768 "אסור ליהודים אשר לא קיבלו זכויות מיוחדות, לעסוק במסחר-משקאות ובהחזקת בתידיין". לגזירה זו היו מוצאות הרסניות. רבים מאדוניז'ה-אצווות החליפו את החוברים היהודיים נוצרים, והמנושלים נשארו ללא אמצעי-חיה. התחרות מצד בעלי מלאכה נוצרים, שנהנו במישרין ובעקיפין מחשות המדינה, הלכה וגרה. אולם, דחלאת הסיטים לא ניתן להגשמה בקלות: הוצאה המשחר מידי היהודים עלולה הייתה לגרום למשבר כלכלי. אוצר המדינה היה רגש מאד לנחשול של פשיטות רגל בין הסוחרים המנושלים והמרושים, ובפעם הראשונה נשמעה מפי איש-ציבור ליראלים הצעה להעביר יהודים אלה לעבודת-האדמה. אולם, בינתיהם חלו חלוקות פולין בין שכנותיה וביעתי-יהודים נדרה ביחד עם השטחים שנכbsו לתחומי האימפריה הרוסית והקיסרות האוסטרו-ונגארית.

בשנת 1775 נתקבלה בסיסם הפולני חוקה לגבי אוצר ליטא, שהיא עדין בתחום פולין. חוקה זו הקנתה לנ廷בי אוצר זה את הזכות לרכוש קרקעות לצמיתות. גם לחוברים היהודיים בליטה נזרקה עצם: הותר להם לחוכר אדמות ולעבדן. אמן רק בשטחים בלתי-מיושבים ולא פורמים. כדי לעודדם ליישב שטחים עזובים אלה שוחררו ממסים ל-6 שנים. התוצאה: רק 14 משפחות יהודיות הלו להתישבות.

יוסף השני, קיסר אוסטריה, שנחשב בעיני בני-דורו לריפורמאטור וליבERAL, ביטל את שיטת-ההכרה של בתיה-מזגה ופונדקיה-הדריכים ובכך הרס את הפרנסת של היהודים בתחום גאליציה. הוא ניסה לפתור את בעיתם קיומם של יהודים אלה ולהבריא את כלכלתם על ידי העברתם לעבודת-האדמת, זו הייתה כוונת הצו המלכוטי שפורסם ב-19 ביוני 1785 — לייסד מושבות חקלאיות יהודיות. שנה לאחר פרסום הצו (1786) אמן גוסדה מושבה יהודית אחת, אולם ביצוע תוכניתו של יוסף השני נתקל בקשישים. לא נמצא שטחי-אדמה פנוים להתיישבות כי היה צורך ליישב גם נוצרים מהוסר-קרקע

היהודים לא התלהבו ביותר לרענון המעבר לחិיחקלאות. בשנת 1789 מסרו השלטונות את ארגון היהודים לסתורת הנטילות. הללו לא הוכחו יכולת ופשרון לפעולה זו, ומם ראו בה גזירה של מלך טרדן, והתייחסו אליה בזלזול ובליליה.

מציאות של ממש לא היו לתוכניתו של המלך הליברלי, אולם עצם הנסיך לפטור את שאלת היהודים על ידי יישובם על הקרקע גרם לכך, שכמה מנהיגים פולנים החלו מטרידים את הסיסים בהצעות ותוכניות לפתרון בעיתם היהודים בפולין, בדומה למה שניסתה קיסר אוסטריה.

אחד המנהיגים האלה — ציר הסיים מפינסק, מתיאש בוטרימובייצ' פירסם חברה בחתימת "בן בלי שם" שהופיעה בשנת 1782 (במהדרה שנייה בשנות 1785-1789) יצאה שוב אותה חברה בשם חדש — "תחכלה לשנות את היהודי פולין ולעשותם אורחים מעילים לארים". עיקרה של הצעת תיקונים זו הייתה להחדיר את עבודת-האדמה והאומנות בקרב היהודים ולהרחיקם מעסקי-מזגנות ופונדקאות. בבקשו דרכיהם לאפשר יתר שוויון ליהודיים והמעיטה התבדרותם מיתר תושבי הארץ, החל הציר מתיאש בוטרימובייצ' בעקבות השקפה המערבי-אירופית: הוא הצביע לצמצום האוטונומיה של הקהילות, החלפת שפט "הויארגון" בלשון הפולנית בתעת-הספר ובעסקים, איסור הלבוש היהודי וऐיסור הابت ספרים עברים מחוץ-ארץ.

ההצעה זו שהופיעה בדףו ודרכי הציר מעל במת הסיים עזרו פולמוס הריף. הופיעו עשרות חברות וקונטראסים שדנו בפרטן של היהודים במובן התיובי, ובעתוגנים הופיעו מאמר-ביבירות חריפים נגד הצעות אלו.

בכל הפלמוס החריף הנה בין הליברלים לבין שונאי-ישראל כمعט ולא נשמע קולם של היהודים עצם. רבים מהם היו בוודאי מסכנים להחלף את עיסוקם הבזוי וחסרי-הסיכוי בעבודת-האדמה, אולם ההצעה לצמצם את האוטונומיה של הקהילה, להחלפת השפה המדוברת בלשון-הפולנית ולאיסור הלבוש המסורתני, הטילו עליהם פחד מפני ההتابולות הצפויות, העשויה לגרום אחרת גם המרת-הדרת.

kolot b'vodim be-vel zat nishmu mein yehudim. ha-rab zvi yosipovitch mahlom pirsum chovrat b'shefah polnitiyah, ba chilk shabchim l'kounomo hrazio shel tsir b'otrimoviyc' aolam hamaris nigd k'l ytar seipi tovchnito ha-poguzim, ledutno, be-univim hadratisim v'hamsoratiyim shel yehudim.

על מנת עקצת היחיד של הרב החדר נשמעה גם דעת אחרת. אברהם הירשובי, שהיה, כנראה, איש פיננסים ("סרסוא מלכותי"), הגיע למלך סטאניסלאב אוגוסט תוכנית דומה זו של בוטרימובייצ'. עיקר תוכניתו היה להטות את היהודים אל האומניות ועובדת-האדמה בערבות אוקראינה שרבבים משתחוו טרם עובדו; גם בתוכנית זו היו סעיפים הלוחאי: איסור נישואין-בוסר,

איסור מלבושים־משי, אטלאס וסאמט; וכן איסור על תכשיטי מרגליות ובגנום טובות "שכן הרדיפה אחר לבוש ותכשיטים מותרות מרשותת את העמד הבינוני".
לדעתו של הירשוביין יש למנות רבענים רק בכרכבים ולא בעירות, בהן קוגנים הרבנים את פקודת־רבנותם מאת בעלי־האהוזות ומחייבים על צאן מרעיתם בהטלת מיסים. מעניינת במיוחד הפסיקת המצינית כי כל התיקונים צריכים להתבצע על ידי המושל, משומש "היהודים עצמן, בשל פירוד הדעות שביניהם, אינם מסוגלים לקבוע סדרים הגוננים, עליהם להיכנע לשולטונות, כדי לעקור את הדעות המשובשות והמושגמים הכווצבים של העם המתועה הזה".
בוטרימוביין, כאמור, לא היה היחידי במאבקו על פרטן אונשי לבעית יהודים. חברו לדעה ולמאנק היה ההיסטוריה והפובליציסט הנודע טאדיאוש צ'אצקי, מנהל הקומיסיה הטימית לענייני פיננסים. בין הצעותיו של האחרון לבין תוכניתו של בוטרימוביין ישנו אידאלה הבדלים, אולם בעיקר הדברים הן זהות.

כتوزאה מלוח צרי הסים הליבראליים ובהשפעת מאורע־הפרעות של אומני־זארשה הנזראים נגד האומנים היהודיים, שבאו לעיר הבירה מעיריות אחרות, הגיעו הסיסים למסקנה שאין לדחות עוד את הדין בשאלת היהודים. ב-22 ביוני 1790 נבחרה ב"סימ ההגדל" ועדת לעיון בתוכנית של ריפורמות לתיקון מצב היהודים והוטל עליה לעבד ולהציג הצעות.

בין חברי־הוועדה היו: בוטרימוביין, צ'אצקי, יוז'סקי ואחרים. בראש הוועדה נבחר יוז'סקי, שנחשב יותר מכל האחרים כבקי וمبין בעיות הכלכליות של היהודים במדינה. בראשית 1791 הגישה הוועדה את הצעותיה לסייע. ביסודה של הצעת הריפורמות היו הצעותיהם של בוטרימוביין, צ'אצקי ויז'ISKI. אולם בהגיע ההצעה לסדר היום הגיע אחד החברים בוועדה, הציר כולוניבסקי, הצעה נגדית משלו, והסים דחאה את הדין. התוכנית נתקבלה לאחר זמני־מה, ושוב הוטל על הוועדה לעבדה ולנשחה סופית. היתה גם בעית חבות הקהילות היהודיות לממשלה זהה היה צירק להתרבר בפני ועדת הכספיים. בinternities פרצה המלחמה שכחוצה ממנה באה חילוקט־פולין השנייה (1793) והתוכנית נגננת.

בחילוקט־פולין השנייה הועברו לרשות רוסיה הפלכים: ווהלין, פודוליה, חלק מפלך קייב וגליל מינסק. לפרסיה הועברו מהוזות קאליש, פלוצק, דאנציג, וטורן.

שנתיים לאחר מכן (1795) בוצעו חילוקט־פולין השלישית והאחרונה. רוסיה סייפה עצמה את ליטא (גילדות וילנה וגורדנה) ואיתה הועברו המונחים היהודיים שבמחוזות אלו למרותו ולשלטונו של הצאר. החלטות הסיים הפולני וכל התוכניות לתקן מצב היהודים שוב לא היה להן ערך.

במקומות וארשה הבירה, היו פונים עתה לפטרבורג. במקומות המלך הפולני סטאניסלאב-יאוגוסט פוניאצטובסקי — היה השלטון עתה בידי המלכה יקטרינה השניה. אולם רק אישיה של השלטון העליון תחלפו. ואילו המשטר נשאר כשליה — האצולה ואורה-חיה הובזני, שיעבודם של האיכרים; בערות ההמוניים ושותפות הפקידים אף הן נשארו כמקודם. ואף היהודים המשיכו באורה-חיהיהם הרגיל, בזויים ושנוואים, ומופקרים לאפריסות ה-«פריצים» הגזוינים.

עם העברת השטחים העצומים מרשות לרשות לא חלו שבגיים מהזתיים. מושקה היהודי מוזג איוואן האיכר מגיח לכרבו את הocus ושניהם אומללים. זכויות הגראפים והדוכסים הפולניים אדוני האחוזות כובדו על-ידי השלטונות הרוסיים ולא נפגעו במאומה. ואלו לבגבי היהודים היה הסיסמגרף רגיש ביותר; במבחן הבעיות שעוררה הירושה הפולנית הגדולה — נזדקר והתריד מדי פעמיים הקוץ היהודי. בנוסחה אונסית-תרבות נקרה הטרדה זו «שאלת-היהודים». פירושה המעשי של «שאלת-היהודים» לגבי ירושי פולני היו גירות ווחוקים שנעדרו לצמצם את זכויות האזרחים היהודיים, וככיוול למנוע השתלטותם על תושבי הארץ. עוד טרם בלעה רוסיה את כל הפלכים הפולניים (בחלוקות האחרונות) הוציאה יקטרינה פקודה אשר שללה מהיהודים את הזכות להרשות בין הסוחרים בערים הפנימיות ובעיר-הנמל, ורק ברוסיה הלבנה הורשה להם ליהנות מזכות אזרחים ועירוניים.

היה זה צעד ראשון לקבעת «תתום המושב» לייהודים. בפקודת מסים משנת 1794 נאמר שעל היהודים לשלם כפליים מתשלומי היהודיים והסתוחרים הנוצרים, והיהודים שישרבו להשאר בערים בתנאים האמורים חייבם לצאת מקיסרות רוסיה ולשלם קנס כפליים סכום המס למשך שלוש שנים. צעד נוסף נעשה בשנת 1795 כשהוצאו שרי הפלכים לרשום את כל היהודים היישבים בכפרים בראשימות העירוניות ולהשתדל להעבירם אל הערים המחויזות.

בשנת 1797 הייתה בוצרת קשה בפלך מינסק, והוראה נשלחה מפטרבורג לקארניזוב, שרד-הפלך המינסקי, לשמעו מפני המאדרשאים (ראשי האצולה של הפלך) חוות-ידעתם אשר לסייעות מצבם הקשה של האיכרים וכן הצעותם לשיפורו. ראשיה האצולה שחתאטו במינסק, הדגישו בדבריהם שהיהודים המזויגים הם המביאים את האיכרים לידי שיפרות וגורמים לכך שיהיו בלתי-מוסדרים לנוהל את ענייניהם; על כן יש לקבוע שرك בעלי-האחוזה יהו רשאים לעסוק בתעשייה יין-שרף, וכי רק יין-שרף מתוצרת בעלי-האחוזה יותר למכירה על ידי היהודים. בהתאם לכך קבע הקיסר פאול בפקודתו מ-28 ביולי 1797, «להגביל את זכויות היהודים המרוששים את האיכרים» ולשר הפלך המינסקי נשלחה הוראה «להשתדל להעביר את היהודים אל ערי המחויזות, כדי

שלא היו אנשים אלה נודדים וגורמים נזק לציבור". במלים אחרות: יש לגרש את היהודים מן הכהרים.

בשנת 1798 נדרשו גם אצילי ווהלין ופוזוליה לחתה דעתם על מצב בני העם ובאסיפותם באומינץ נתקבעו החלטות דומות לאלו של האצולה המינס-קאית: בראש וראשונה התקנת מונופולין של תעשיית יי"שרף אך ורק על ידי האצילים ובעלי האחוזות; ואשר ליהודים — קצתם ימשכו לשמש כmarshati האצילים במכירת תוצרתיהם לחו"ל, קצתם — בבתי-המזגה של בעלי-האחוזה, וקצתם יעסקו בעבודת-אדמה ובأמנות.

מועצת דומה של אצילי ליטא נתקימה בשנת 1800. מלבד שלושה מהמשתפים אשר הציעו להשאיר את היהודים במצב הקים, החליטו שש-עשר ראשי המחווזות על תוכנית קיזונית יותר מלאה של מועצת האצילים בשאר הפלכים. אין ספק, שהיתה עליהם השפעת שר-הפלך היילאי פריזל, אציל ליבראלי ממוצא גרמני, שנחשב בכמי בשאלת-היהודים, אשר התFOUND להפוך "שבט מתבדלים זה, בעל אמונה-הబל ונבערים מדעת, לאזרחות-מדינה ראויים לשם". בעקבות ההחלטה שלבעלי-האחוזה המונופולין על תעשיית יי"שרף קבעה מועצת אצילי-ליטא סעיף האוטר על היהודים את מכירת הייש' בבתי-המזגה בכפרים. אחרי סעיף זה מפורטת בתוכנית שורה של סעיפים המטפלים בחינוכו ותربותו של היהודי כגן: איסור בגדי היהודים המזוחדים; חובת-לימוד בתיא-הספר הממלתיים; חובה להשתמש בכתבי-העסקים (חשבונות, מכתבים וכו') בלשון המדינה, או בשפה הפלונית; איסור נישואים למטה מגיל עשרים; ביטול הכיתות הדתיות היהודיות ואיסורן; צימצום זכויותיהן האוטונומיות של קהילות וחלוקת היהודים לשולשה מעמדות: סוחרים, בעלי-מלאכה ועובדיה. אדמה, כדי שייכלו במשטר המעודות של המדינה ומילא לא יהיה צורך בקהילות לגביות-מסים.

התוכנית האמורה הוגשה לשפטן הגבוה בשם אצילי-ליטא בתוספת ביורים של שר-הפלך פריזל. זו הייתה הקיזונית והחמורה ביותר בתוכניות לתקנת היהודים. אָפַעֲלִ-פֵידְקָן, בניגוד להצעות המועצות הפלכיות האחרות יש בה נימה חיובית, ואולי גם רצון כן, לפתח את בעית היהודים המגורשים ומחוסרי אמצעי-קים, על ידי בעבודת-אדמה.

אף כי שלטונות רוסיה לא דאגו DAGTI-AMENT למיילוון היהודים שנוסף להם עם חילקת פוליג אין לומר שלא נמצאו אנשים אשר ביקשו פתרון חיובי לביעית היהודים, אף כי שללו את "פרגוטותיהם הבזווות" ואת דרכי החיים שכפתה עליהם האנומליה החברתית והכלכלית שלהם. אל הבודדים האלה האצטרף היהודי נתע גוטקין, המכונה Skelobr (על שם עיר מוצאו — Skelob), סוחר עשיר, קבלן-צבא ובעל קרירים עם אנשי הרשות והאצולה.

בהתאם להחלטות מועצת האצולה הרוסית והפולנית נתן הצאר פאולו הוראות לשרי-הפלכים לגרש את מוכרי-הmeshקאות ובעל-הפונדקאים מהכפרים. אם בغال סיגנוןן הרך, ואם משומ אדישות שרי הפלכים לא בוצעו ההוראות במילואן, ומנע מצב קאטאטראופלי. אילו בוצעה, יש להניח שמספר המגורשים מהכפרים היה מגע ל-300,000 נפש, והם היו נזדים אל הערים הסמוכות, חסרי-גג ורעבים לפת-לחם, נזעים במלחמות מידבקות ומתחיריות באוכלוסייה העירונית המקומית ב مصدر העיר, וגדמים להגננת שכריה-העובדת. מצב זה היה מאלץ את השלטונות לפחותור את בעיתת האומללים באופן דוחה. יש להניח כי בימים ההם, כבכל התקופה הצארית, היו השוד והשחיתות הפקידותית קבועים את דרכיה המשטר. שרי-הפלכים קיבלו פקדות והוראות מסרו אותן לביצוע לשרי-המוחות, הללו העבירו אותן לפקידים נמוכים מהם ואלה ניגשו, בಗסות ואכזריות, לשלוח את היהודים הכהרים ומשפחותיהם. אך תוך כדי ביצוע הגירוש היה היהודי ממהר אל שרי-הפלך ו"מרכז" אותו במתנת-יד רואיה לשם; שר המחוות "איספראניק", החשיב יותר את תוספת ההכנסה מאשר את הוכחת הפטאריות בגרוש אי-ישראל יהודים עלובים מכפרי מהוזו. גם לפריסטאב (ראש המשטרת האזרחית) ולאוריאדניך (הקין המקומי) הייתה הוראת הגירוש מקור-הכנסה לא אכזב... פעמים היה היהודי כפרי זוכה לע"ס" כבעל-האהווה לא מצא נזורי שאפשר לסתות ממנו דמי-חירה גבוהים, ועל כן היה רומו לפריסטאב לדוחות לעת-עתה את גירושו של יאנקל'.

אולם מכיוון שפטור בלא כלום אי-אפשר גורשו רבים מן היהודים הכהרים לערים הסמכות, אם מפני שהפריסטאב היה שונגא-ישראל והוא ויתר על "הכנסה הצדדית" ואמ מפני שאיכרי-הכפר עמדו בכל תקופה על הגירוש. מגורים אלה, שהיו ל羣衆 על קרוביהם בעיר, היו נטמענים במקצת על ידי הקהילה; בתנאים קשים, ללא קורת גג, ונגוע-מחילות, התרכזו להשתרר פרוטה עלובה למחייתם. ייחדים הצלicho בעורת שוחר להתגניב חורה אל הכהרים והמשיכו לחיות שם בפחד מתמיד מפני הגירוש. אך גירושם החלקיים אלה לא יצרו עדין קאטאטראופה, העשויה לזועע את شأنנות השלטונות.

בשנת 1800 עוד לא ראה הצאר פאול כל צורך לנקט בעצם כלשהו לפתרון שאלת-היהודים אם בנוסח פריזל, ואם בנוסח נוטקין או בנוסח אחר. לעומת זאת נתעוררו "רחמי הצאר האביה" לזעקה רוסיה הלבנה על הרעב השורר בה, ועל יחסם הרע של חלק מהאצילים לאיכרים. ב-16 ביולי שנת 1800 מינה הצאר את הסינאטור דרוזיאוין לבקר ברוסיה הלבנה ולערוך בה חקירה. בכתב הורשאה שניתן לו מטעם הצאר נאמר:

...יש מבעלי-האחזות המשאים את איכריהם ללא עורה ולחם, ושולחים תבאותיהם לחוץ-ארץ או לבתי-הmarshot של יוז'שרף". תפkiduro של דרוזיאוין היה לגלות את בעלי-האחזות האשימים, להחרים את אחזותיהם ולמנוט עליהם אפוטרופסים שייחקו את תבאותיהם לאיכרים הערבים.

בקופה המלכותית אין אף מילtrimו אחת על מצב היהודים. אולם בפקודת המילואים שניתנה לדרוזיאוין מנת התובע-הראשי של הסינאט, אובליאנו, כאלו בשם הקיסר, נוספה הערכה חשובה: "והיות שנודע, כי היהודים הם גורם ניכר בדיילותם של האיכרים ברוסיה הלבנה, בהוציאם מהם ממשאותן את בצעם, עליה ברצוינו העליון שהוד מעלהך יתג. במיזוח, את דעתו ותשומת לבו על משלוח ידם זה ויגיש את חוות-ידעתם כיצד למןעו את הרעה המגיעה מהם לציבור". היה זה רמזו ברור לסינאטור דרוזיאוין באיזה כיוון לחפש ולמצוא את התירוף.

את שילוחתו הרשמית סיימ דרוזיאוין בזמן קצר. הוא הזרו לגולות את אשמו של הרוזן הפולני אוגנסקי כלפי האיכרים, מינה אפוטרופוס לאחזותם. סגר בית משפט-יין היהודי בעירה ליוזנא ובוואדי העיר כמה הערות לבבי התנהגותם של אצילים מסויימים. על הרעב ומצב האיכרים חקר ושאל מפי אנשים מהימנים עליו: עירוניים ותגרניים נוצרים, אנשי-כמורה, מורי בתימדרש לישועים, פקיד-ראשות וכמונן, אצילים.

בשתיו 1800 ערך דרוזיאוין בזיטסק את הרצאו המפורשת ששם מעיד על תוכנה: "חוות-ידעתו של הסינאטור דרוזיאוין בדבר חיסול הרעב ברוסיה הלבנה על ידי ריסון שלחיה-היד של היהודים רודפי-הבצע ותיקום, וכיוצא בזה".

nicr הדבר, שבחרבו הרצאו עמדו לנגד עינוי התוספת של הפרוקורור אובליאנו ותוציאו של היהודי נתע נוטקין. דבריו כתובים ברוח אנטישמית מובהקת. "חדר" הוא קן הבורות ואמונה ההבל... רגש מוסרי אין ליהודים כל... אהבת הבריות ומצוות טובות רחוקות מלכם... כל הatzם — לטחות ממוני של שכנים... נגעים הם בתענוגותبشرים... חולמים על בניין שלמה חדש..." אחדרי שהציג דרוזיאוין את העם היהודי באור זה, הגיע ב-88 טיעפים את פרטיו הצעתו ל-*"תקון היהודים"*: בראש וראשונה דרש, כמובן, לשולול מן היהודים את הרשות למכירת משקאות; כן דרש לחלק אותן לארכבה סוגים; סוחרים, עירוניים, כפריים ועובד-אדמה; יש לבטל את הקהילות ולשם הנגגת העניינים הדתיים המלאץ למנות הכנסתם של בניינים ומולדים; בדומה לאצילי רוסיה, פולין וליטא הצעיך להחליף את בגדי היהודים בלבוש המקובל במדינה; להכריחם לכתוב כל תעוזותיהם רוסית, פולנית או גרמנית, להרשות לילדיים ללמידה ב"חדר" רק עד גיל 12 ומגיל זה ואילך להנהייג לימודי-חובה בכתיב-ספר כללים; לאסור עליהם להיבחר למוסדות הערים וכן לאסור עליהם להחזיק משרתים ושרותות נוצרים; הטעיף החובי היהודי בהרצאת דרוזיאוין הוא הצעתו למשוך

את היהודים לחקלאות. גם הוא, בדומה לנוטקין, הצעיר להקים מושבות חקלאיות ליהודים בערבות נובורוסיה (חרסון ויקטרינוסלב). בסעיף זה הדגיש כי האיכרים היהודיים, שלא כזרים, יהיו עצמאיים, כלומר: בלתי תלויים בבעלי האחזות — אבל יימצאו תחת פקוח, לבל ימכרוין שرف בכפריה הנוצרית.

את הרצאו סים דרוזיאוין בפנייה אל הצאר:

בדרך תיקונים אלה, יוחזר עם־היהודים הטורר ומורה למוטב, והקיסר פאול הראשון, אשר יגישים את התקיוגים יזכה לשם טוב ולפרוסום, בעשותו כאשר צוינו: «אהבו את אויביכם והיטיבו לשונאיםם».

הוועד לתקנת היהודים וחוקי 1804

בשנת 1801 נרצה הצאר פאול ובמקומו עלה על כס המלכות אלכסנדר הראשון, שרבים תלו תקוות בעדותו המתקדמות והliberalיות. בשנים הראשונות למלכותו החלו אמנים א'יאלו תיקונים במערכות השלטוז, ובעקבותיהם עלה על הפרק גם שאלת־היהודים. בנובמבר 1802 נוסד מטעם הקיסר גם ועד מיוחד לתקנת היהודים, שכונה בקיצור: «הוועד היהודי». לחברי נתנו: מיניסטר־הפנים, הרוזן קוצ'זבי; מיניסטר המשפטים, דרוזיאוין; הגנראל ו.א. זובוב, ושני האצילים הפולנים: אDEM צ'ארטז'יסקי (סגן מיניסטר־החוץ) והסיבאטור סיירירין פוטוצקי.

הshima על הוועד המלכתי, שדרוזיאוין העומחה לענייני היהודים נמנתה על חברי, גרמה לבלהה ביציר יהודי ומקהילות שונות הגיעו פגניות ובקשות ש„שרים לא יתケנו שם תקנות חדשות“. דרוזיאוין סולק אמן מהוועד, מסיבה אחרת, אולם ב כדי לחרג את הרוחות ראה המיניסטר קוצ'זבי צורך להודיע על קהילות כי אין כוונה לה策ר ליהודים, אלא להפץ, «לקדם את תקנותם ואת שלוחותם». בראשית שנת 1803 הוזנו נציגי הקהילות לפטרבורג כדי להיוועץ איתם בענייני התקנות. לא כל הקהילות יכולו לעמוד בהוצאות של משלחות לבירה.

דק נציגי הפלכים מינסק, מוהילוב, פודוליה וקיוב הגיעו אותו קיז' לבירה. בפטרבורג נסתיעו ציריך הקהילות בכמה עסקנים יהודים מתושבי־הברית שהיו להם קשרים טובים עם אנשי־משלה רמי־מעלה שהחובבים בהם היו: נתע נוטקין משקלוב, בעל התוכניות לפטרודוקטיביזציה, הקבלן העשיר אברהם פרץ, המשכיל לייאן אלקון והסופר ליב ניווחוביין. תוך כדי פעולות הוועד היהודי הודלף לציר היהודי היהודים כי בדעתו להציג גירוש היהודים מהכפרים. באין כל אפשרות לפעול באופן ישיר לביטול ההצעה, ניסו צירי הקהילות לדוחות את סיכוןי „הוועד היהודי“, בנימוק שעלייהם להיוועץ עם שלוחיהם. אולם

היעוד היהודי לא נתה לדוחות את הסיכומים ובאוקטובר 1804 הוגשה הצעת התקנות לצאר אלכסנדר.

ספראנסקי היה החבר היחיד בעיוד היהודי שהציע ודרש להכיר בזוכיות האורחות של היהודים, כמעט באיסורים ולהרחב את החופש שלהם. אולם הוא היה בזיד בעמדתו. גבירה ההשכלה הריאקציונית, ומלאה הסעיף החובי היהודי, המליץ לשனוך את היהודים לעבודת-אדמה ולהקצתם לחקלאות יחר התקנות איסוריהם, גזירות, שעבוד והשפלת, כגון: האיסור לגור ולעבוד בפנים המדינה, וחוב היהודים במסים כפולים. האכורי ביוטר הוא סעיף לד', לפיו "אסור יהודים בפלבי אסטרטאגן וקאווקאן, רוסיה הקטנה, גנובורוסיה — מהאחד בינואר 1807, ובשאר הפלכים מהאחד ביןואר 1808 — לחוכר שום פונדק לא בשם ולא בשם אחר, וכן לא למכור בהם יינות וגם לא לגור בהם אלא מגורי-עראי בלבד". פירושו של סעיף זה היה גירושם של 60 אלף משפחות או למעלה מ-300 אלף נפש, מכפרי מגורייהם ומקרקעות פרנסתם אל הרוב והמחסור.

מכיוון שעוניינו בהתיישבות היהודים ברוסיה, לא נטעב כאן על כל סעיפי התקנות, אלא נעמוד על הסעיף החובי, שפתח בפניה היהודים — ולו גם במעט — אפשרות להמיר פרנסותיהם השונות בעבודת-אדמה. יש להניח שתתקנה חיובית זו לא בבעה מאהבה יתרה ליהודים או מתוך "הרשות אשמה" היסטורית(Cliphim), לדעתנו, היו לה שלושה גורמים:

א. גירוש של 300 אלף נפש אל הערים עולל היה לגרום התחרות כלכלית ומשבר כלכלי וכן מחלות ומגפות בשל הצפיפות במגורים.
ב. גירסת-גירוש ללא פתרון חובי בצדיה הייתה מעמידה את שליטי רוסיה כרייצ'יזנרים בעיני עמי-המערב, שעה שרוח הליבראליזם הייתה עדין באופנה, באירופה וגם ברוסיה.

ג. השתחמים העצומים בקרבת הים השחור, שנכbsו מיידי תורכיה ונקרו נזבורסיה (רוסיה החדשה) כמעט שלא היו מיושבים, וכדי ליישם עודדה המשלה איכרים גרמנים, בולוגרים ויונונים להגר שם, בהעמידה לרשותם שטח-אדמה מן העדית ואף ציידה אותם בהלוואות. לגבי היהודים — אמן היו ספקות אם יצליחו לעמוד את אדמותם כאיכרים מבطن ומלידה. אך היו הגורמים אשר היו — התקנה מתחת דף חדש בדברי-ימי-יהודים ברוסיה, ועלה סעיפי התקנה:

1. ניתנת הרשות ליהודים לרכוש, ולקנות לצמיחות, אדמות בלתי מעובדות בתחום הפלכים: ליטא רוסיה הלבנה, רוסיה הקטנה, קייב, מינסק, ווהלין פודול, אסטרטאגן, קאווקאן, קאטראינוסלאב, טבריה וחרסון (לאמור: בכל הפלכים של "תחום המושב" וכן בשני הפלכים אסטרטאגן וקאווקאן).

2. אדרמות אלו אפשר לעבוד בעורת פועלם שכיריהם, בהתאם לחזים שייתמכו בין המתישבים והפועלים.
3. במושבות בהן יושבים לא פחות מ-30 בתיאב מותר להחזיק בית-שיכר בהתאם לחוק הכללי.
4. חוקרי-אדמות מאות בעלי-האחזות בהתאם לחזים מקובלים שיתישבו במרoco (לאמור במושבה מיוחדת), יהיו משוחררים ממשך שנים.
5. יהודים עניים — חסרי-יכולת לרכוש אדמה בכפסם, או לאחזר אדמות — יכולים להתישב בכל הפלכים האמורים (מלבד פלק קיוב) על אדמות פניות של הממשלה. וכך ראנון יוקטו למטרה זו 30 אלף דיסטנין ומתיישבים אלה יהיו פטרויים ממשך עשר שנים ויהיו רשאים לקבל מעת הממשלה הקצבה כספית לקיום המשק, כלהואת ליום ארוך בהתאם לתנאי-הלוואות למתיישבים נתיניה-חוֹן.
- בכדי לייצר יהודים מצד היהודים מצד התקנה זו נקבע, כי הממשלה לא תכריח לעטוק בחקלאות את אלה שאינם רוצחים בכך וכי האיכרים היהודיים ייהנו מכל הזכויות של אורי-הארץ. למצוינים בעבודת-האדמה ייקבעו פרסים מענקים. כן ייהנו היהודים מהטייע שנותנת הממשלה למתיישבים נתיניה-חוֹן. תקנות הוועדה אישרו ונתרפסמו על ידי הצאר בשם "החוק על היהודים" ב-9 בדצמבר 1804.

אווריה ואישים

בטרם נגנה לתולדות ההתיישבות ברוסיה נីיחד כאן פרק לתאור האוירה שאפפה את האישים בציונות היהודית ובצמראת השלטון בתקופה זו של ראשית מלכותו של אלכסנדר הראשון, כשהותו הקווים לתחיקה העונית אשר שימשה יסוד לצמצום זכויותיהם ולגירושם הפליה על יהדות רוסיה. מראשית המאה הי"ט ועד לפטילת שלטונו הצארים. עניין מיוחד לנו לציין את האישים שפעלו, אם לטוב ואם לרע, בחקיקת תקנות אלה.

פתחנו בדרז'אוץ' ותוכנינו המפורסמת לתיקונים של היהודים" וכן הוכרנו תוכניתו רבת-הסעיפים של שר-הפלך הולנא, פריזל. מתבל הרושים סאילו שתי התוכניות נושא במשותף, וביחד בכל מה שנוגע לביטול האוטונומיה של הקהילות היהודיות.

משטר האוטונומיה של הקהילה היהודית שהתגבש ממשך מאות שנים, תחילתה בקהילות גרמניה ואחר-כך במדינת פולין, היה די גוח לשלטונות, באשר כל המיטים של היהודים למדינה נגבו באמצעות הקהילה והם היו פטורים מפל

טיפול בבעיות הSPECIFIC של היהודים. בדרך זו ריכוז הקהילה את כל עניינה הפנימי על דעתה, אחריותה והנהלתה. בתחום פועלתה נכללו: חינוך, ענייני השיפוט הפנימי, החזקת-הרבניים, השחיטה, בתיה-הונס, בתיה-המרחץ וכן כל הפעולות הסוציאליות כגון יהודי הובאו בפני הרבניים ומעוני-הקדש" לעניים. כל הטיסוכונים והמשפטים בין יהודי הוגשנה בפני הרבניים והדיניים. גם אישור תעוזות-זהות כלפי הרשות היה בגופשנקה של הקהילה. כמו כן, שלחו-ছאות הנהלת הקהילה ומפעלה נגבו מחרבי הקהילה מסים מיוחדים, מכירתبشر, גירות לשפט וכד'.

מבחן דימוקרטית בודאי שהיו לקיים ומרקם של עיות-הדין מצד הפרנסים התקייפים לגבי השכבות העניות. אולם גם הרשות השלטונית לא הצתינה בither דימוקרטיה ואדק לגבי אורחות; ואלו מבחינה לאומית היה, בלי ספק, עדך רב לאוטונומיה. השלטונות לא התערבו בענייני היהודים הפנימיים. בכל מארע ציבורי היו נציגי הקהילה המקומית ונציגי הקהילות בפלן מתייצבים בפני השלטונות ומנהלים אותם מ"מ.

דרז'אוץין ופריזל, שניהם כאחד, התנקשו בתוכניותיהם בוכוות האוטונומיה של היהודים והציגו לבعلن כליל. הם הציעו לחלק את היהודים לשוגים או מעמדות (סוחרים, אומנים עובדי-אדמה), ולצורך אותם לאגודות האזרחות הנוצריות כדי שמשםם לממשלה, משפטיהם, הפעולות הסוציאליות וכו' יסתדרו על-ידי האגודות הכלכליות. שניהם דרשו איסור מוחלט על מכירות משקאות בידי היהודים, את החובה לנוהל עסקיה היהודים בשפט המדינה או לפחות בלשון הפולנית או הגרמנית, חובת-לימוד בתיה-הספר המשלתיים, איסור הלבוש היהודי המוחדר ושורה ארוכה של סעיפים לתיקונם של היהודים.

בעריכת סעיפי כל תוכנית התכוונו לריפורמה יסודית ומתקנית בחיה היהודים מבחינה כלכלית, דתית-מוסרית, ואזרחת-פוליטיית. אך למורות הזהות בהצעותיהם — היה ביניהם הבדל יסודי ביחסם אל היהודים ובמטרותיהם הסופיות. פריזל שאף להפוך את היהודים לאורחים שווי-זכויות ואילו דרז'אוץין

חרט להחליש את "השפעתם הרעה של אויבי מדינה אלה על אזרחיה".

פריזל, בהצעתו לבטל את האוטונומיה של הקהילות ובמקומה לכלול כל היהודי (סוחרים, אומנים וכו') במעמד המתאים לו באוכלוסייה הכללית — מוצה את היהודים בכל זכויות בני-עם אחד, לבחור ולהיבחר למוסדות המוניציפאלים והשיפוטיים, הקופות הכלליות וכו'; ואילו דרז'אוץין מגביל את היהודים גם במעטם החדש. נביא ציטטה מדבריו ממנה אפשר לעמוד על יחסו ליהודים: "לסביר אסור לשלוח אף יהודי עבריין עם משפטו, מחשש ריבויים והשפעת שחיתותם על האורחים הנוצרים".

הארכנו קצת לטפל בשני אישים אלה, מושם שתוכניותיהם לגבי היהודים הצטיננו בקיצוניותם והוגשו למלך, לטינאנט לשרי-המדינה ולאישים בעלי-

השפעה: ובהעדר חומר אחר, שימשו שתי תוכניות אלו יסוד לדיוון בוועד היהודיים", שנחמנה מטעם המלך והסינאט.

בוועד לתקנות היהודיים" מונו שניים מדידיו הליבראליים של הצאר: שר-הפנים גראף קוצ'וביי, וסגן-שר-החוון הנסיך צ'ארטז'וריסקי. אלם באותו ועד היה איתם גם דרז'און, שהיה שר-המשפטים, ונתרשם כ"מומחה לענייני יהודים".

תפקיד פועל היה לספראנסקי, שאמן לא נמנה עם חברי הוועד, אולם כמנהל מיניסטריוון-הפנימ השתתף בכל היישוב. הוא היחיד שהעוז להציג תיקונים מרוחיק-ילכט לטבות זכויות היהודים. היו לו יחס-ידידות עם הקובל העשיר אברהם פרץ. אך לדעתו של היסטוריון יוילוס גסן, לא ידידות זו השפיעה על תוכניתו הנזוצה לשינוי זכויות היהודים; ספראנסקי היה חדור חברה אגונזית ורוחש ידידות ליהודים.

בישיבות הראשונות של הוועד שורה אוירה של ליבראליות ורצון טוב, השפיעו השיליות של דרז'וין לא היתה ניכרת ביותר למרות מעמדו הרם כשר-המשפטים ומומחיותו" בשאלת היהודים. יש להניחס שאוירה זו נוצרה לא רק הודות לרוח הליבראלית הכללית, אלא הודות לפעליות העסקנים היהודים. סימן ליחס החביב היהת החלפת הוועד להזמין את נציגי היהודים מכל רחבי רוסיה, כדי לשמע מפיהם את דרישותיהם. בפעם הראשונה בדרכם ימי-ירושיה נקראו נציגי היהודים להשמי טענותיהם ולהוועץ על גורלם. בפנקס הקהילה היהודית בפטרבורג מיום ט"ז בתמוז תקס"ג (1803) נרשם: «ליזרין, שבשנה זו הגיעו והיו כאן נציגי היהודים מכל הפלכים לשיתוף פעולה והבנה עם הוועד לתקן היהודים שהוקם בפקודת הוד רוממוו המלך אלכסנדר הראשון».

אישור נוסף לאוירה שורה בוועד יכולת לשמש גם העובדה שב-²¹ בינוואר 1803 שלח שר-הפנים הגראף ב. פ. קוצ'וביי חוויר לא-יאלה שרי פלכים שנינקטו אמצעים להרגעת הרוחות בקרב היהודים. עליהם (שרי-הפלכים) להסביר לקהילות שבחקמת הוועד ליהודים אין כל כוונה להכחיד על מצבם או להפחית מוכיותיהם אלא להיפך, והוא בא לשקד על תקנות ושלותם». חוויר זה והזמנת הנציגים היהודים עוזדו את האיבור היהודי באמונתו שכן הוא עומד על סף הכרעה חשובה, והמריץ את עסקini היהודים בפטרבורג ליתר פעילות.

למרות האיסור המוחלט על מגורי יהודים בעיר הבירה — חדרו אליה בודדים, בזכות עסקיהם עם המושלה וקשריהם האישיים. עם האצילים, אחד מהם היה אברהם פרץ, בן רב מגאלציה. בוגערותו הצעין בכרונוגרפיה ומורייו ניבאו לו גדולות כתלמיד-חכם וגדול בתורה. הוא נשא לאשה את בתו של ר' יהושע ציטילין, מנהל אחוזותיו של הנסיך פוטiomקין. משפחה זו הייתה ידועה

בליטא וברוסיה הלבנה בעושרה ולמדנותה. פרץ כנראה לא מצא אשר בನישואיו ובעצת פוטיומקין והמלצתיו עבר לפטרבורג. בעיר הבירה יצא לו מוגיטין פקפלן גדול בבניין אוניות, חכירת-מלך בקרים ועסקים גדולים אחרים. הוא נתרשם בחוגי השלטון כחכם ובעל-השכלה והוא יוזם אישים עט רמי-עלתה בצמרת השלטון.

יהודאי אחד שחרר לזרוג החברה הגובזה בפטרבורג היה ליב ניווחוביין (יהודאה ליב בן נוח; 1776—1831) סופר ופובליציסט, שנתרשם בספרו "קול שועת בית יהודה". בזכות ידידותו עם פרץ וכטוף ואיש הרוח היה אף הוא אהוד ומוכבל בחוגים רמי-עלתה בעיר הבירה.

פרץ ניווחוביין היו עסקים כל אחד בשלו, ולא נטרדו בענייני היהודים. כנראה, גם לא היו להם קשרים עם היהודים המעתים שהיו בעיר הבירה. אולי כשהעתלה הממשלה את שאלת היהודים והקם הוועד לתקנות היהודים, ובעקבות פועלתו של נוטקין — נשאלבו גם שני אלה למאבק, השתתפו בתביעויות עם נציגי היהודים שהזמננו לפטרבורג וניצלו את קשריהם עם חברי הוועד ועוד אישים רבי-השפעה.

ברבות הימים לאחר המלחמה האכזרית של תקנות הוועד היהודי (1804) לרעת היהודים, כשהתנדפה קימעה הרוח הליברלית והיחס ליהודים הלק ורע — לא חשו עצם שני העסכנים האלה בנוח במחנה המקופחים. והמירו את דתם. בחברה הנוצרית השיגו זכויות מלאות וכבוד יותר. אולי בתקופת קיומו של הוועד, בירוריו ודינגו — היו שניהם יחד עם נוטקין פעילים בענייני היהודים.

מן הרואין לייחד את הדיבור על נתן נוטקין (שקלובר). בעשור ובהיקף עסוקיו לא הגיע כנראה למעמדו של אברהם פרץ, והשפלו לא הגעה לו של ניווחוביין, אולי בעז רוחו ובאהבתו לאחיו בנירעמו, ובעיקר בתוכניתו הנująות להפוך יהודים רוכלים, פונדקאים ומוכריזשכאוט לאנשי פרודוקטיבים. עליה על שניהם. הוא היה איש החזון והמעשה. פרץ, ניווחוביין, ונציגי היהודים שהזמננו לעיר הבירה נאבקו, לחמו, להשתתג שוויון-זכויות ליהודים. או, לפחות, להרחב את זכויותיהם האזרחיות במידת האפשר ואילו נוטקין שהיה אף הוא מראשי העושים בכיוון זה, לא הסתפק בהשתתג זכויות בלבד. הוא שאף לשנות את אורח חייהם של בני עמו להבריא את כלכלתם ולהופכם לעם-עובד.

חוקר תקופה זו בתולדות יהדותו ההיסטוריה היהיסטרון يولיס גסן מתיחם בהערכה רבה לアイシיות מופלאה זו. הוא מוסר פרטיהם ועובדות שנשנתמרו בוכרוון-בני משפחתו, מפי נכדו או נינו, ד"ר נתן שפטלובניץ, על יחסיו היפה של הצאר ואישים רמי-עלתה לסבוב. מסופר על תשורה שקיבל נוטקין מата הצאר לאות הערכה על פועלתו המצויינית למען הצבא וכן ידוע הסיפור על ביקורו של המלך בביתו של נוטקין בשקלוב בשכובו על ערש דוי, והם עדות לפועלו של האיש

בתהום המסחר והכלכלה של רוסיה בימיו; אולם, בפרק זה אנו מעוניינים להבליט במיוחד את פעולותיו למען עמו. כזכור, הגיש עוד בשנת 1797 את התוכיר היודע שעניינו העברת יהודים לעבודת האדמה. בשנת 1800 שוב המשtrad להשפיע על דודאוין בהגישו לו תוכנית בנושא זה וב-9 בדצמבר שנת 1802 פנה אליו דודאוין בשם הוועד היהודי והציג לו להעמיד את עצמו לרשותו כנציג היהודים, ולסייע להם בבירור שאלות שונות.

אין ספק שהחוור שלחה הגראה קוצ'זובי שר הפנים לשרי הפלכים להרגעת היהודים — היה בהשפעתו ונוטקין ראה צורך להודות לו בכתב על מעשיהם זה. באותו זמן ש"הוועד היהודי" עסק בדיונים关于 שאלת היהודים החליטו שלטנות פלך סמולאנסק לבצע גירוש יהודים. נוטקין פנה בבקשת לשלטונות להפסיק גירוש זה, ובכתבו לשדר הפנים קוצ'זובי במאי שנת 1803, הוא כותב: —
תויפעה שלילית זו מעמיקה את דפאון היהודים ויצירת את הרושם הענום ביתר על גורלם בעתייה. והוד מעלתו הגראה, חוס וرحم על העם האומלל הזה, ברוב
בדיבובר — חום ואמצץ אם לא בון הנגפה.

באותה שנה, 1803, הגיע גוטקין לוועד היהודים תוצר יותר מפורט בכתב.